

мемоаритѣ си, писани следъ войната, до едно по-широко заключение, способно да ободри борцитѣ за напредѣкъ и свобода. Той слага въпроса: какъ да се брани единъ беззащитенъ народъ като нашия отъ враговетѣ си вжтре и вънъ, еднакво и отъ турското правителство, и отъ близкитѣ си съседи християни, и отъ далечнитѣ западни сили? Другитѣ народи отстояватъ правата си и налагатъ зачитане на външнитѣ задлъжения къмъ тѣхъ съ помощта на хиляди щикове. Ние нѣмаме такава военна мощъ. Ето защо презъ тази война рускитѣ власти сж могли да издаватъ прокламации и военнитѣ да правятъ разпореждания, безъ да се грижатъ за изпълнението имъ. Правѣли сж ги дори често устно или сж ги разпространявали неофициално, за да не носятъ отговорностъ. На доброволцитѣ българи не е било позволено да иматъ своя канцелария, за да не се радватъ на официално признание. „Всичко това е хитро дѣло. Следователно, никой не трѣбва да се довѣрва никому, и особено на военно лице отъ какъвто и да е чинъ“.. Българскиятъ народъ не ще може да се брани съ успѣхъ при това си положение. Да се присъедини къмъ нѣкой отъ предишнитѣ си врагове, би значило да стане орждие на чужди интереси. Бошнацитѣ не сж извлѣкли никаква полза отъ мохамеданството, нито хърватитѣ отъ католицизма: раздѣлили народа на три враждуващи взаимно партии, тѣ изтощаватъ сили, за да защищаватъ владичеството на единъ азиатски народъ, или за да хранятъ тлъститѣ капуцини на западната черква. „Единствената надежда за спасение се състои въ общото единение на всички, които сж свързани съ еднакви мисли и обичаи. Различието причинява разногласие, разногласието — разцепление, разцеплението — слабостъ, а слабостта — гибель...“ Но има нужда и отъ друго: „има нужда отъ постоянство и търпение въ съединението, докато се постигне желаната целъ. Историята изобилва съ парадоксални явления. Най-парадоксалнитѣ и най-смѣлитѣ механически или нравствени идеи се изпълниха чрезъ постоянство и търпение, и то отъ лица, незначителни на пръвъ погледъ. Колко повече една идея, отъ каквото и да е естество, която се изповѣдва отъ цѣлъ единъ народъ“. Знанието на механическитѣ (физическитѣ) закони ни дава възможностъ да придадемъ на невѣдушевенитѣ машини енергията на вѣдушевени сжщества; общиятъ интересъ на хората, правилно раз-